

Bedenin Kültürel Gerekçelerle Sakatlanması ve Söğüt'te Sünnet

Mutilation of the Body due to Cultural Grounds and Circumcision in Söğüt

¹ Taylan Akkayan

Özet

Çalışmada, insanın biyolojik özellikleri, biyolojik yapıda kültürel nedenle yapılan sakatlamalar ve bir sakatlama olan sünnet, Söğüt örneği ile anlatılmaktadır. Biyolojik bir varlık olan insanın, ölçülebilen, görünen (fenotipik) ve genlere bağlı (genotipik) özellikleri bulunmaktadır. İlk olarak, bu özellikler Biyolojik Antropoloji açısından genel hatlarıyla özetlenmektedir. Daha sonra, kültürel nedenle yapılan sakatlamalar üzerinde durulmakta, bu başlıkla ilgili tanım yapılmakta ve tanıma giren sakatlamalar bir çok açıdan gözden geçirilmektedir. Sakatlama bölgeleri; sakatlamada rol alan aktörler; sakatlamada karar alma mekanizmasının işleyişi; sakatlamaların uygulamalarının yayılması ve değişme eğilimi bunlar arasındadır. Son olarak, Bilecik İli Söğüt İlçe merkezinde Sünnet uygulaması anlatılmaktadır. Çalışmanın yöntemi özetlenmekte, sünnetle ilgili sünnet gününden önce yapılanlar; sünnet günü yapılanlar; sünnet gününden sonra yapılanlar, sayısal veriler eşliğinde verilmektedir. Özellikle yöntem açısından bu tür araştırmalarda dikkat edilmesi

¹ Prof. Dr., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi

gereken bazı noktalar üzerinde durulmakta ve bu üç ana başlık birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kültürel sakatlama, Antropometrik ölçüler, Sünnet

Abstract

This paper deals with the biological character of human, mutilation of the human body due to cultural grounds and the circumcision in Söğüt as an example of mutilation. Human, as a biological being, has measurable, visible (phenotype) and genetic features. Firstly, these features will be summarized in terms of Biological Anthropology. Subsequently, by focusing on the mutilation of the human body due to cultural grounds, the definition of the concept and the included mutilation will be reviewed from different perspectives. The mutilated body parts, characters who take place in the mutilation process, operation of the judgment mechanism, the spread and changing tendency of the mutilation practice will also be considered. Finally, circumcision practices in Söğüt (center), Bilecik, will be illustrated. Following the explanation of the method of study, circumcision related activities that take place before and after the practice, will be presented under the light of quantitative data. The importance of the certain points regarding the research method will also be demonstrated, and the three main titles will be presented as complementary parts.

Keywords: Cultural mutilation, Anthropometric measurements, Circumcision

Giriş

Antropoloji ilginç bir alandır. İnsanı konu alır. İnsanın, insanı anlamasına yardım eder, yol gösterir, bu yönde bilimsel bilgiyi güçlendirmeye çalışır. Bilimsel bilginin yücelişini sağlayan kanıtlar; temel fen bilimlerinde fizik, kimya, biyoloji; temel sosyal bilimlerde de psikoloji, sosyoloji ve antropolojidir. Tabii bunların ara kesitleri ve uygulama alanları da unutulmamalıdır. Antropoloji, sosyal bilimler içinde olup, insanı kültürel

ve biyolojik boyutu ile ele alır. Bu çalışma, Antropolojinin bu özelliğinden yararlanmakta ve üç ana başlıktan oluşmaktadır.

Çalışmada ilk olarak, Biyolojik Antropoloji açısından insanın temel fiziksel özelliklerinden söz edilmektedir. Daha sonra, Sosyal Antropoloji açısından sosyo-kültürel arayış, üretim ve çıkarımları ile biyolojik yapısına verdiği 'sakatlama' tanımına giren yeni şekillerden söz edilecektir. Son olarak da, bir sakatlama uygulaması (pratiği) olarak, saha araştırmasına dayalı veriler eşliğinde kültürel örüntüleriyle 'Sögüt'te Sunnet' örneği anlatılacaktır. Özellikle yöntem açısından bu tür araştırmalarda dikkat edilmesi gereken bazı noktalar üzerinde durulacaktır. Bu üç ana başlık birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde, çalışmanın genel sınırlarını oluşturmaktadır.

A-İnsanın Biyolojik Özellikleri

Biyolojik bir varlık olan insanın, canlılar âlemi içinde özel bir yeri vardır. İnsan, biyolojik sınıflandırmada, hayvanlar âleminin üyesidir. Çok hücrelidir, omurgalıdır, memelidir, plasentalıdır, primat takımındandır, hominid ailesinin, homo cinsinin, sapiens türüdür (Arsebük, 1995: 7). Canlıların en genç temsilcilerindendir. Biyolojik Antropoloji'de morfoloji çok önemlidir. Büyüklük, şekil ve yapı, canlının tanımlanmasında kullanılır. İnsan ve insana ait özellikler ile davranışlar, biyolojik (fiziksel) yapı bilinmeden anlaşılabilir. İnsan, fiziksel yönden ne çok cüsselidir, ne güçlü pençesi vardır, ne köpek dişleri çok iridir, ne de çene adaleleri çok kuvvetlidir. Ancak, zihinsel (mental) kapasitesi ve eli en büyük ödülüdür. Canlılar âlemi içindeki özel yerini, işte bu özelliği ile yakalamıştır.

Modern insan veya Homo sapiens sapiens'in, fosil atalarından farklı morfolojik özellikleri vardır. Kafatası yapısı, alnı, beyin hacmi, kaş kemeri,

ard kafa kemiği, yüz çıkıntısı (prognatizm), kemik kalınlığı, kol – bacak kemiği uzunluğu vb. özellikleri farklıdır (Arsebük, 1995: 93-94). Kısaca, modern insanı tanımak için, yakın akrabalarını, atalarını ve yaşayan çeşitli alt tür gruplarını (ırkları) birbiriyle karşılaştırmak gerekmektedir.

Tanımlama ve karşılaştırma yapmak için de bazı standart ölçülere gereksinim vardır. Biyolojik Antropolojide yaygın olarak, baş, gövde, el-kol-bacak-ayak, boy vb. sert doku temelli özelliklere ait ölçüler kullanılmaktadır. Yumuşak doku, burun, göz, kulak, dudak, deri, saç, kilo, renk vb. vücut ölçüleri de kullanılmaktadır.

Yukarıda söz edilen ölçülerde, görünen (fenotipik) ve genlere bağlı (genotipik) özellikler kullanılmaktadır. Bu ölçülerde, çevre ve kültürel koşullardan etkilenmeyen özelliklerin kullanılması esastır. Yapılan ölçümler ağırlıklı olarak görünen özelliklere yöneliktir. Ancak, bunların kökünde genlere bağlı olduğu hatırlanınca, yapılanların genotipik merkezli olduğu hemen anlaşılacaktır. Ayrıca, bazı ölçüm ve çalışmaların, kan grupları gibi, doğrudan genotipik olduğunu (Saran, 1993: 72-74) ve Moleküler Antropoloji gibi özel alanlarda da çalışmalar yapıldığını burada belirtebiliriz (Lewin, 1995: 20-27). Şimdi söz ettiğimiz antropometrik ölçüler üzerinde kısaca duralım. İnsanın, Biyolojik Antropoloji açısından genel bir görünümünü ortaya koymaya çalışalım.

Antropometrik ve Diğer Ölçüler

Türlerin özelliklerini kromozom sayısı belirler. Kromozomların sayısı çifttir ve insanda 46 dır. Kromozom sayısı ve genlerin dizilişi sabittir ve değişmez. Değişirse, ya hilkat garibesi olur, neslini devam ettiremez; ya da mutasyon olur. Tür, evrim konusundaki çalışmalar da anahtardır. Kısaca antropolojik ölçüler değişmeyen genetik kökenli özellikler üzerinden yapılır.

Deri rengi güneşten etkilenir, ancak bu etki bir sonraki nesle taşınmaz. Kemik yapısı, hava koşullarından etkilenmez ve ölçümlerde güvenle kullanılır. Ölçümler, canlı beden ve iskelet için özel olarak üretilmiş antropometrik araç-gereçle yapılır. Ölçümlerde standart referans noktaları kullanılır. Alınan ölçüler değişik orantı, indeks ve formüllerle değerlendirilir. Belli sınıf aralığı sınırlarına giren değerler, dolikosefal (uzun kafalı), mezosefal (yuvarlak kafalı), brakisefal (geniş kafalı) vb., belli sözel ifadelerle konuşma diline aktarılmaktadır.

Kafatasıyla ilgili ölçümler: kafatası hacmi; kafa çevresi, kafa şekil indeksi; kafa yüksekliği; alın genişliği ve meyili; kemik kalınlığı; göz çukuru üstü çıkıntısı; foremen magnumun pozisyonu vb. dir.

Yüzle ilgili ölçümler: yüz indeksi, elmacık (molar) kemiklerin biçimi; yüzün ileri doğru meyli (prognatizm) vb. dir.

Alt çene ve dişlerle ilgili ölçümler: Alt çene gelişimi, dişler ve damak şekli vb. dir.

Ayrıca burun ölçüsü (nazal indeks), burun kanatları, göz rengi, göz ucu çekikliği, göz kapağı kalınlığı, üst göz kapağının epikantikliği vb. ölçümler kafa (baş) üzerinde yapılanlar arasındadır.

Deri rengi, saç rengi ve miktarı, saç şekli vb. ölçümler, diğer bir grup içinde yer alır.

Boy, büst yüksekliği, kilo, beden iriliği indeksi, üst bacak kemiği şekli ve uzunluğu, alt bacak kemiği uzunluğu, kol kemikleri uzunluğu, el-ayak uzunluğu-genişliği, pelvis kemiği'nin yapısı vb. ölçüler de sık kullanılanlar arasındadır.

Anatomik ölçüler yanında; kan grubu gibi genetik; nabız, tansiyon ve yaşanan hastalıklar gibi fizyolojik; zeka, mizaç, karakter gibi zihinsel

(mental) vb. incelenen özellikler de vardır (Kelso, 1974: 223-289; Beals & Hoijer, 1965: 169-231; Saran, 1993: 72-110; Özbek, 1979: 89-122).

Yapılan ölçümlerin ortaya koyduğu genel görünüme bakarak aşağıdaki hususları ifade etmek mümkündür.

İnsanın Seçilmiş Özelliklere Bağlı Görünümü

Deri rengi: açık beyazdan, sarı ve koyu kahverengiye kadar çok geniş bir değişim göstermektedir. Deri rengini pigment (melanin) miktarı belirlemektedir. Pigment sayısı arttıkça renk koyulaşmaktadır.

Boy: Kısa, orta ve uzun olabilmektedir.

Kafa şekli: Dar, yuvarlak ve uzun olabilmektedir.

Yüz: Dar, yuvarlak, geniş olabilmekte; bunun yanında prognatik yapı da görünümde yer alabilmektedir.

Saç ve kıl: Açık saman sarısından, sarı, açık kahverengi, kırmızı, koyu kahve ve nihayet siyaha kadar geniş bir yayılım göstermektedir. Renk burada da pigment miktarı ile belirlenmektedir. Saç tellerinin yapısı: düz, dalgalı, kıvrıkcık, tel gibi kıvrıkcık, yün gibi kıvrıkcık olabilmektedir. Ayrıca, belli bölgelerde saç ve kıl miktarının cm^2 ye düşen değeri de ölçülmektedir.

Göz: Değişik tonlarda ve koyulukta, mavi, yeşil, kahverengi, siyah olabilmektedir. Göz rengini, irise göre pigmentin bulunduğu konum belirlemektedir. Epikantiklikte gözle ilgili bir ölçüdür.

Burun: Dar, orta ve geniş bir görünümde olabilmektedir. Burun kökünün basıklığı da dikkat edilen özelliklerdendir. Burun kanatları ve burun deliklerinin açıklığı üzerinde de çalışılmaktadır.

Yaş ve cinsiyet; ölçülen özelliklerin sayısal değerlerinde ciddi farklılıklar neden olmaktadır. Bu nedenle yaş ve cinsiyet karıştırılmadan, bu ana

ayrımara bağlı çalışmalar yapılmaktadır. Farklı gruplar, gen havuzu ve zaman; farklı yayılım görünümleri sergiler. Bu nedenle yukarıda, sayısal değerler vermek yerine, sözel ifadelerle çeşitlilik ve zenginlik vurgulanmağa çalışılmıştır.

Burada anlatılan biyolojik özellikler, bu özelliklerin çeşitliliği, bedende yapılacak sakatlamaların türünü de kontrol edebilmektedir. Koyu kahverengi deri rengine sahip olanlar dövme yaptırmada başarılı olmazlar ve bu durum tercih yönlerini belirlemektedir. Geekten bu tür cilt yapısına sahip olanlar, kabartma şeklindeki yarma işlemine yaptırmaktadırlar (Erdentuğ, 1955: 41). Özellikleri doğal haliyle bilmeden, sakatlama formunu ve derecesini kestirmek kolay değildir. Gerçekten kafatası deformasyonu yapılan formla, doğal ölçülerin karşılaştırılması, akademik açıdan anlam taşır. Özetle, doğal ve sakatlanmış form'un antropometrik ölçümleri, sakatlamaların en azından sağlık açısından doğru yorumlanmasına katkı yapmaktadır. Ayrıca, sakatlamanın kültürel gerekelendirilmesinin yorumlanmasında sosyal antropolojik açıdan gerçeklere erişmeye katkı yapmaktadır. şimdi sorunun bu yönüne biraz bakalım. Böylece gelenekleşmiş sakatlama uygulamalarını akademik olarak temellendirelim.

B- Kültürel Nedenle Yapılan Sakatlama

İnsan, çevresini ve kendini anlamaya çalışır. İstek ve gereksinimlerine, oluşturduğu kültürle cevaplar verir. Bedenini, fiziksel olarak tanır. Sosyo-kültürel organizasyonu ile bütünleştirir. Biyolojik yapısını, kültürel gerekçelerle sakatlayan pek çok kültür mensubu veya alt kültür grubu üyeleri vardır.

Konunun Sınırlanması ve Sakatlama Tanımı

Bedene yapılan müdahale günübürlük ve/ya daha kısa zamanlı, geçici olabildiği gibi; uzun zamanlı ve/ya tamamen kalıcı da olabilmektedir. Burada daha çok uzun zamanlı ve/ya tamamen kalıcı olanlardan söz edilecektir.

Boya, makyaj, koku, krem, jel vb. ürünlerin uygulanması; tarama, fönleme, form verme vb. kolay bozulan değışiklikler üzerinde de ayrıntılı bir şekilde durulmayacaktır.

En az bir toplum ve/ya topluluk tarafından yaygın bir şekilde kabul görmeyen; psikolojik problemler, öfke, intikam, istismar vb. eylemler sonucunda oluşan veya oluşturulan sakatlamalar da, bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. İşaret edilen nedenlere dayalı eylemlerle oluşan çeşitli kalıcı sakatlamalar vardır. Bunlar insan onuruyla bağdaşmayan uygulamalardır. Bazı gruplarda yaygındır ve çok önemlidir. Söz edilen eylem ve/ya uygulamaları kısaca örneklersek bunlar arasında, organ hırsızlığı; vücut üzerinde sigara söndürmek; asit vb. yakıcılarla zarar vermek; kemik kırıp topal, çolak bırakmak; yara oluşturup bunu aktif tutmak vb. çok çeşitli acı veren olaylar bulunmaktadır. Bu çalışmada, bunlara yalnız burada değinmekle yetinilecektir.

Sakatlamanın Tanımı

Sakatlama, sağlığa kavuşmak gibi bir gerekçesi bulunmayan, kişisel ve/ya birkaç kişisel istekle sınırlı olmayan; toplumun önemli bir kesimi veya tamamı tarafından paylaşılan davranış kalıpları sonunda; gelenek veya görenek düzeyinde ilke, kavram, kuralları netleşmiş; biyolojik doğal yapının, kültürel gerekçelerle, kırılma, kesilme, yarıma, parçalanma, form

bozma vb. bir uygulama ile tamamen veya uzun bir zaman dilimi için fenotipik özelliklerin değiştirilmesi eylemidir.

Sakatlama Bölgeleri

Sakatlama, vücudun hemen her bölgesinde yapılabilmektedir. Ancak, tanıma uyan sakatlamaların bazı ortak özellikleri vardır. Bunlar vücudun belli bölgelerine daha ağırlıklı müdahale yapıldığını göstermektedir. Buradaki ortak payda, 'görünebilirlik' esasına işaret etmektedir. Ayrıca, kültürel nedenlerle, neredeyse bütün toplumlarda özel olarak örtülen, en mahrem yer olarak nitelenen, cinsel organlar da yaygın sakatlama bölgesidir. Bu uygulamanın 'sünnet' diye özel olarak isimlendirilmesi, tanımının yapılması; eskiliğini, kalıcılığını, kabul görme boyutunu, kutsallaşma özelliğini anlatmaktadır. Sünneti de içine alan diğer bir sakatlama ortak bölü, vücudun uç bölgelerine yönelme gerçeğidir. Bu bölgelere daha yaygın uygulama yapılmaktadır. Uç bölgelere yönelme ve bu uygulamanın çeşitli kültürlerdeki yaygınlığı dikkat çekmektedir. Şimdi vücudun ana parçalarını ve/ya bölgelerini öne çıkararak, uygulanan sakatlamaları örnekleyelim.

Kemikler ve dişler de (Sert Dokuda) Yapılan Sakatlamalar

Yeni form vermek için, kırmak, törpülemek, aşındırmak, çıkarmak vb. yapılan uygulamalardır.

Estetik kaygılarla yapılan, burun şekil düzeltmeleri vb. yeniden şekillendirmeler de bu gruba girmektedir.

Deri ve Adalede (Yumuşak Dokuda) Yapılan Sakatlamalar

Yeni form vermek, delmek, yarmak, kesmek ve/ya kesip çıkartmak şeklindeki yapılan uygulamalardır.

Yumuşak dokuya yapılan çeşitli işlemlerle (kırıksıklık, buruşukluk, irilik, sarkıklık vb. görünümlerin giderilmesi) yeni görünümler kazandırılmasıdır.

Baş (Kafa) Bölgesinde Yapılan Sakatlamalar

Kafanın, iki tahta arasında sıkıca sarılarak, kafa formunun hiper dolukosefalleştirilmesi vb. uygulamalardır.

Metal halkalar takarak boynun uzatılması; dudak, kulak, burun vb. unsurların genişletilmesi, delinmesi; ve/ya özel, değerli maddi kültür unsurları eşliğinde yeni görünümler kazanması da diğer örneklerdir.

Dişlerin yeni şekil ve formda düzenlenmesi, eğelenmesi, derin hatlar şeklinde görünen yönlerinin çizilmesi, değerli metallerle kaplanması ve/ya değişik değerli taşlarla süslenerek yeni bir görünüm kazandırılması da bu gruba giren eylemlerdendir.

Gövde de Yapılan Sakatlamalar

Değişik uzuv, organ veya vücut bölgesine yapılan sarma, delme, yarma, kesme veya kesip çıkarma vb. çeşitli uygulamalarla, yeni form verilmesi ve/ya görünüm kazandırılmasıdır.

Göğüs ucu, göbek kenarı vb. yerleri delerek, 'piercing' diye isimlendirilen metal unsurlar takma uygulaması da, gövdede yapılan sakatlamalardandır.

Kısırlaştırma, hadım etme (iğdiş etme) gibi uygulamalar da bu grup içinde yer almaktadır.

Kol, Bacaklar, El ve Ayaklarda Yapılan Sakatlamalar

Ayakların sıkıca sarılması, küçük kalıplı sert ayakkabı ile ayak kemiklerinin gelişiminin etkilenmesi, formunun bozması ve/ya yeni form kazandırılması burada hatırlanacak örnekler arasına girmektedir.

Parmak uç boğumlarından başlayarak yalnız elin ayası kalana kadar değişik zamanlarda ve nedenlerle parmak uç boğumlarının kesilip çıkartılması da, bir başka uygulama örneğidir.

Saç, Kaş Sakal, Kılıra Yapılan Sakatlamalar

Kısmen ve/ya tamamen keserek, tıraş ederek, kökten çıkararak ve/ya yolarak değişik şekiller verilmesi; tarayarak, örerek yeni form kazandırması ve/ya çeşitli işlemlerle renk değiştirilmesi, boyanması, şekil resim veya renkli görünüm elde edilmesi, bu alanda yapılanlara örnek oluşturmaktadır.

Deride Yapılan Sakatlamalar

Dövme yaparak; yazı, simge, şekil, resim vb. siyah veya renkli bir görünüm elde edilmesi, sık yapılan uygulamalardır.

Genel olarak çeşitli işlemlerle renk değiştirilmesi bir başka örnektir.

Deri altına yapılan çeşitli uygulamalarla (kırıksıklık, buruşukluk, irilik, sarkıklık vb. görünümünün giderilmesi) yeni görünüm kazandırılması da burada tekrar hatırlanmalıdır.

Tırnaklar da Yapılan Sakatlamalar

Tırnakların değişik uzunluk ve şekilde kesilmesi, törpülenmesi ve/ya çeşitli işlemlerle renginin değiştirilmesi, vücudun bu bölgesinde en sık ve/ya yaygın yapılan uygulamalardır. Tırnak yemek, çekme, söküp çıkarmak vb. uygulamalar da yapılabilmektedir.

Sakatlamada Rol Alan Aktörler

Sakatlamada rol alan üç aktör veya aktör grubundan söz edebiliriz. Bunlar, sakatlamayı yapan(lar), bedeninde sakatlama işlemi uygulanan(lar) ve diğer katılanlardır.

Bir sakatlamada, bedenine işlem uygulananlar en küçük grubu oluşturur. Karar veren ve katılanlar genel olarak çoğunluktadır.

Sakatlama işlemine karar veren, psiko-sosyal-kültürel boyutlu çeşitli destek sağlayan veya en azından törensel uygulama varsa buna katılanlar, birçok uygulamada en büyük grubu oluştururlar. İlgili grubun büyüklüğü önemlidir. Çünkü bu değer toplumsal kabul ölçeği olarak kullanılabilir. Gerçekten katılım büyükse, uygulanan pratiğin kalıcılığı fazla, değişme olasılığı azdır. Toplumsal olarak yüklenen gerçek veya sanal işlev boyutuyla, katılım arasında bir korelasyon vardır. Katılma boyutu; kutlama uygulamalarının (ritüellerin) karmaşıklığı, zenginliği, renkliliği, çoşkusu vb. özelliklere de doğal olmak yön vermektedir.

Sakatlama ve/ya Uygulama Yapanlar

Profesyonel eğitilmiş uzmanlar, mutatabibler, iyileştiriciler, ocak vb. isimlerle kutsallığa varan özel gücü olduğuna inanılanlar veya hiçbir özelliği olmayan halktan sıradan kimseler bunlar arasında yer alabilmektedir.

Sakatlamanın yaygın kullanımı; yapılan uygulamanın biyolojik olarak risk taşıması; uygulama yapanların eğitilmiş uzmanlardan seçilmesini sağlamakta ve bu alanda faaliyet gösterenlerin sayısını arttırmaktadır. Bu alanda haklı, haksız şöhreti olan birçok uygulayıcının varlığını saha çalışması yapanlar hemen fark etmektedirler.

Sakatlama yapanların nitelikleri, sayıları, yaptıkları uygulamalar toplumdan topluma değişmekte, zaman içinde aynı toplumda farklılaşmakta ve dinamik bir görünüm sergilemektedir.

Bedeninde Sakatlama İşlemi Uygulananlar

Bu gruba girenler; cinsiyet, yaş, köken olarak ait olduğu grup, eğitim, ekonomik güç vb. uzun bir değişkenler listesine bağlı renkli bir görünüm sergilerler. Burada yer alabilecek ayrıntının bir kısmını ‘Söğüt’te Sünnet’ başlığında sünnet örneğine giren örneklerle aktarmaya çalışacağız.

Kısaca, kadın ve/ya erkeklere has uygulamalar; bebeklik, çocukluk, gençlik, yaşlılık ve/ya her yaş grubunda uygulananlar; belli kültür ve/ya alt kültür ve/ya inanç grubunda uygulananlar; genel olarak alt, orta ve/ya üst sosyal, ekonomik, kültürel, eğitim vb. kategorilere eşlik eden ve/ya bunların kombinasyonu şeklinde karşımıza çıkan uzun bir listenin varlığını hatırlatmakla yetiniyoruz.

Söz edilen listenin uzunluğu, tarihi, coğrafi, konu sınırı olmadan net bir anlatım yapmanın olanaksızlığından hareketle, yalnız bu başlığa girecekleri hatırlatıp, zorunlu olarak, örnek ayrıntıyı ‘Söğüt’te Sünnet’ başlığına bırakıyoruz.

Diğer Katılanlar

Genel olarak bu grup çok kalabalıktır. Bu genişlik, sakatlama ve/ya uygulamada karar verenler, bunları destekleyenler, katkı yapanlar, eylemin yapıldığı yer(ler)i düzenleyenler, törensel kısma katılanlar vb. çok çeşitli rolleri üstlenen özel işlevli ve çok amaçlı grupların olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda da ayrıntıyı ‘Söğüt’te Sünnet’ başlığında sünnet örneğine giren kısmıyla anlatmayı uygun buluyoruz.

Sakatlama’nın Yayılması, Değişme Açısından İşleyiş Mekanizması

Kültürel temas sonucu yeni sakatlama yollarının açılması, yeni çeşitleme tiplerinin oluşması, bilgi, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle yeni uygulamaların yapılabilme boyutunun gelişmesi, tasarım yeteneğinin artması, iletişim kaynaklarının gelişmesi, hızının çoğalması ve yaygınlaşması, yeni yeni duygu düşünce aidiyet arayışlarının ortaya çıkması vb. uzun bir liste bedene yapılan psiko-sosyo-kültürel kökenli, biyolojik müdahalelerin arttığını ve/ya daha da artacağını göstermektedir. Ayrıca, işleyiş mekanizmasının nasıl daha karmaşığa doğru gittiğini de anlatmaktadır. Daha önce söz edilen aktörler konusundaki boyutla bu başlıkta işaret edilen noktaları birlikte düşününce, konunun dinamizmi, hacmi ve değişme boyutu, renklenme formu daha kolay anlaşılacaktır.

Sakatlama’nın Bazı Başlıklar Açısından Gösterdiği, Sistematik Özellikler

Burada, sistematik bir listeleme yapılmakta ve konu özetlenerek farklı bir tarzda aktarılmaktadır. Bu yaklaşım, yöntem olarak üzerinde durulabilecek başlıkları aktardığı gibi, daha önce değinilmeyen ve/ya farklı

açılardan üzerinde durulduğunda ortaya çıkacak farklı özelliklere ışık tutan noktaları ortaya çıkardığı için önemli bulunan ve ayrıntıya gönderme yapacağı için kaleme alınan bir yaklaşımdır.

Sakatlamada karar odağı ve/ya mekanizmanın işlevişi:

1-1 Kişi, yakınları ve/ya vasisinin rızası alınarak yapılanlar.

1-2 Kişi, yakınları ve/ya vasisinin rızası alınmadan yapılanlar.

2-1 Yukarıdaki kategorilerde yer alan kişi ve/ya kişilere bağlı birinin rızasına karşılık diğerinin rızasının alınmaması vb. çeşitli kompozisyonlar.

2-2 Diğer.

Sakatlama düşüncesinin dayanağı:

Kişi, yakınları ve/ya vasisinin özelliği nedeniyle ile yönelenler.

1-1 Din, inanç tarzı vb.

1-2 Güzel, yakışıklı, çekici, fark edilir olma isteği vb.

1-3 Aidiyet, benzeşme dileği vb.

1-4 Reaksiyon, taraf olma, karşı olduğunu sergileme vb.

1-5 Art niyet, kin, düşmanlık vb.

2-1 Yukarıdaki kategorilerin bir kaçının değişik kompozisyonları.

2-2 Diğer.

Sakatlamamanın yapılaş tarzı:

1-1 Ön hazırlık yapılarak, planlı.

1-2 Ön hazırlıksız, plansız.

2-1 Törensiz, katılımlı, görkemli.

2-2 Törensiz, katılımsız, sade.

3-1 Özel ve/ya hazırlanan bir mekanda yapılanlar.

3-2 Özelliği olmayan bir yerde yapılanlar.

4-1 Kapalı bir mekanda yapılanlar.

4-2 Açık havada, bağ, bahçe, sokak vb. doğa da yapılanlar.

- 5-1 Müzik, dans, eğlence eşliğinde yapılanlar.
- 5-2 Dini pratikler eşliğinde yapılanlar.
- 5-3 Hem dini, hem de eğlence boyutuyla birlikte yapılanlar.
- 5-4 Sessiz, sakin bir ortamda yapılanlar.
- 6-1 Yukarıdaki kategorilerin bir kaçının değişik kompozisyonları.
- 6-2 Diğer.

Sakatlama Şekli:

Sakatlama çok farklı uygulama ve yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir.

- 1-1 Kanlı.
- 1-2 Kansız.
- 2-1 Kesmek.
- 2-2 Kırmak.
- 2-3 Delmek.
- 2-4 Yarmak.
- 2-5 Egelemek, aşındırmak.
- 3-1 Genişletmek, geliştirmek.
- 3-2 Gelişimi sınırlamak, deforme etmek.
- 4-1 Ateşle yakmak, dağlamak, asitle yakmak vb.
- 5-1 Yukarıdaki kategorilerin bir kaçının değişik kompozisyonları.
- 5-2 Diğer.

Sakatlama İle İlgili Diğer Özellikler

Sakatlama uygulamasında kullanılan araç-gerecin kullanılış sırası, kullanılış şekli, kullanılış süresi, kullanıldığı yer, kullananın tutuş-kullanış şekli, sterilizasyon durumu vb. birçok özellik burada gözden kaçmamalıdır.

Sakatlama işlemi sırasında birçok yardımcı ve destek malzeme kullanılabilir. Bunların durumları, kullanım yer, miktar, amaç, sterilizasyon vb. özellikleri de önemlidir.

Sakatlama operasyonu doğrudan veya dolaylı olarak ilgili, yardımcı unsurlar içinde sayabileceğimiz, sakatlananın dikkatini başka yöne çekmek ve/ya eğlendirmek vb. uygulamalar, zaman zaman çok önem kazanmakta ve/ya geleneksel yapıyı anlatmakta ipuçları vermektedir ve önemlidir.

Sakatlamada baş rol oynayan (operasyonu yapan) kişi ve/ya kişiler, varsa yardımcıları, destek olan diğer kişiler; bunların giysilerinden, sterilizasyona kadar çeşitli özellikleri; sosyo-kültürel konumlarından bunları yansıtmaları vb. pek çok nokta önemlidir ve dikkat edilmelidir.

Sakatlamada rol alanların ve yardımcılarının, para alıp almadığı, alıyorsa miktarı, bunun yanında başka hediye ve/ya ödenti yapıp yapılmadığı ve/ya ödenti ve/ya hediyeleri kimin verdiği, bu işleyişte varsa hiyerarşik dizilişin şekli ve anlamı vb. konular üzerinde de durulmalıdır.

Burada sözü toparlarsak, pek çok sosyal bilimcinin yaptığı çalışmada, sakatlamayla ilgili aktardığı örneklerde ciddi boşluklar vardır. Aynı yörede, aynı zaman diliminde, aynı konuda farklı veya aynı araştırmacının yaptığı çalışma ve/ya aktardığı bilgiler farklar içerebilmektedir. Sözü edilen fark, konu sınırlarıyla ilgili olabildiği gibi, kullanılan yöntem (klasik yöntem veya kantitatif yaklaşım vb.) nedeniyle de oluşabilmektedir. Sosyal bilimlerin bir yere varabilmesi için yöntem üzerinde daha çok durulmalı, bu konuda gayret sarf edilmelidir. ‘Söğüt’te ‘Sünnet’ bu nedenle seçilmiş olup, tarafımızdan kısa süre arayla iki farklı yöntemsel yaklaşımla yapılan çalışmalar burada işaret edilen gerçeğe güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ciddi bir öz eleştiri yapmamıza imkan vermektedir. Bu alanda çalışanlara ve/ya çalışacaklara yol göstereceğini düşünüyoruz. Bu nokta önemlidir, üzerinde düşünülmalıdır.

C- Söğüt’te Sünnet

Söğüt, Bilecik ilinin bir ilçesidir. Osmanlı’nın ilk başkentidir. Ertuğrul Gazi’nin türbesi buradadır. Söğüt’ün yerlileri kendilerini has Türk olarak

görmekte ve Yörük kökenli olduklarını söylemektedir. ‘Söğüt’te Sünnet’ böyle bir grubun adetlerinden bir kesit anlamına gelmektedir.

Yöntem

Çalışma, Söğüt ilçe merkezinde Ağustos 1983 de yapılmıştır. İlçe merkezi, belediye sınırları içinde oturanların yaşamlarından bir kesit vermektedir. Sahadan, mülakat yoluyla bilgi toplanmış, kantitatif olarak analiz edilmiştir. Sahada Taylan Akkayan başkanlığında 12 kişilik bir ekip görev almış ve araştırmanın sonraki adımlarını da bu ekip yürütmüştür. Söğüt’te oturan hanelerin tesadüfi örneklerle belirlenen %15’ine, nüfus, mesken, göç, ekonomik durum vb. ana konu başlıklarından oluşan genel mülakat formu uygulanmıştır. Görüşülen hanelerin üçte birine de sünnetle ilgili ayrıca özel bir mülakat formu tatbik edilmiştir. Sünnetle ilgili toplanan veriler Fulya Bayık tarafından analiz edilmiş, tabloları yapılmış ve raporu yazılıp, lisans mezuniyet çalışması olarak hazırlanmıştır (Bayık, 1985). Tarafımızdan, bu sunuda kullanılmak üzere yeniden orijinal verilere dayalı hesaplar yapılmışsa da, burada ağırlıklı olarak Fulya Bayık’ın çalışmasından yararlanılacaktır.

Sünnetle ilgili mülakatlar, hane başkanının eşi kadınla (anne) görüşülerek tamamlanmıştır. Anneler, bu konuda oğullarıyla ilgili birincil veri kaynağı olmuştur. Dikey olarak üç kuşak ve yatay olarak iki kuşağın yaş, doğum yeri, eğitim, medeni hal vb. genel bilgileri derlenmiş, karar verme mekanizmasında fiili durumun gerçek rolü saptanmak istenmiştir. Sünnet ile ilgili, sünnet olan çocuk sayısı, yaşı, sünnet olduğu ay-yıl, sünnete karar verenler, sünnet kıyafeti, yatağı, yatılacak odanın düzenlenmesi, sünnet eğlencesi, sünnet düğününe davet şekli, sünnet operasyonunun yeri, sünnetçinin kim olduğu, sünnet sırasında sünnet olanı kimin tuttuğu, sünnet

olana mal bağışı yapılması, para takılması, hediye verilmesi, sünnet kınası, sünnet harcamaları vb. veri toplanmış, kanaat ve tutumlarla ilgili sorulara da yanıt alınmıştır. Daha sonra alınan cevaplar Söğüt merkez, Söğüt köyleri ve diğer yerlerde doğanlar olarak ana ayrıma uygun sayısal veriler şeklinde düzenlenmiş ve tablolar şeklinde sunulmuştur.

Çalışma Söğüt'te sünnet geleneğini anlatmaktadır. Söz edilen ana ayırım yapılmadan, toplam olarak Söğüt'te sünnetten söz edilince veya tablolar yalnız toplam hanelerindeki eğilim üzerinden yorumlanınca, söylenenler yanlış olmayacaktır. Ancak, 'Söğüt'te sünnetin dinamizmi, değişme boyutu, değişmeyi sağlayanlar, değişme yönü vb. önemli özellikler hiç bir zaman fark edilmeyecektir. Böyle bir gerçeğin varlığı bile akıllara gelmeyecektir. Üstelik araştırma yapanlar dâhil kimse sonuçtan rahatsız olmayacak ve geleneksel yolla veri toplama alışkanlığı ile güzel sözler söylemeğe devam edilecektir.

Gerçekten, Söğüt Araştırmasından (1983) yaklaşık iki sene önce (1981-1982) bu çalışmaya ön araştırma olarak destek veren, tarafımızdan bir çalışma yapıldı ve bu çalışmada birçok konuda daha çok klasik tarzda sözel bilgi topladı. Söğüt'te klasik veri toplanan konu başlıklarından biri de 'Sünnet'ti. Aşağıda bu ilk çalışmayı aynen sunarak (Klasik Yöntemle Veri Toplanan Söğüt 1981-1982 Araştırmasında 'Sünnet' Başlığının Tıpkı Aktarımı:) Söğüt'te sünnet'in genel figürünü çizeceğiz. Daha sonra 1983 Söğüt'te Sünnet Araştırmasının sayısal verileri eşliğinde (Bayık, 1985) Söğüt'te Sünnetin ayrıntıda bazı yönlerini ortaya koyarak, yöntem açısından dikkat çekmek istediğimiz bazı gerçeklerin aktaracağız.

Genel Olarak Sünnet

Sünnet, Arapça'dır. Sunna'dan gelmektedir. İşlek yol, yayılmaya uygun davranış demektir. Arapça, 'hitan' erkek sünneti, 'hafz' kız / kadın sünneti

anlamına gelir. Özetle, 'sünnet' adı verilen sakatlama geleneği her iki cinsiyete de uygulanmaktadır (Bayık, 1985: 19). Genel olarak Türkiye'de, özel olarak Söğüt'te yalnız erkekler sünnet edilmektedir. Tek tanrılı inançlardan daha eski kökleri olan bir gelenektir. Eski Mısır kabartmaları ve sünnetli mumyalar bunu belgelemektedir(M.Ö. 3000). Araplar'da İslamiyet öncesi var olan bir uygulamadır. Türkler'de İslamiyet sonrası başlayan bir gelenektir. Sünnet geleneğini savunanlar yanında, Osmanlı imparatorluğu dönemini de yaşayarak bilen, Prof. Dr. Cemil Topuzlu gibi 1930'larda ciddi eleştiri yapanlar da vardır (<http://www..kuraldisi.com/sunnet.htm> 26.11.2006). Gerçekten, ergen olma çağı öncesinde doğal olarak sinir uçlarının yoğun olduğu bir bölgeyi kaybedenler, neyi yaşayamadıklarını hiçbir zaman bilememektedirler (<http://www.geocities.com/fathermagsunnet.htm?200714> 14.02.2007; Erdentuğ, 1955: 47)).

Genel Olarak Söğüt'te Sünnet

Sünnet, ilke, kavram ve kuralları net olan, bir gelenektir. Sünnet'in ne olduğunu herkes bilir. Bilmeyen yoktur. Yapılan operasyon penis ucundaki derinin kesilmesidir.

Sünnet:

- Dini inançlarla bütünleşmiştir.
- Gençliğe geçiş (inisiyasyon / erginleme) ritüeli, veya törenidir.
- Erkek olarak yapacağı veya yapmayacağı davranışların sınırlandırılmasıdır.
- Büyük gruba uymanın gereği ve aidiyet göstergesidir.
- Acı yoluyla bedeni ve kişiyi olgunlaştırdığı düşünülmektedir.
- Sağlık ve hijyenle de gerekçelendirilmektedir.

Sünnet, kalıcı davranış kalıplarındandır. Kalıcılık göstergesi olarak şunları söyleyebiliriz.

-Hiç bir anne-baba veya yakınlar, bu konuda isteksiz davranmaz.

-Çocuk korksa da, kesinlikle sünnet olmak ister.

-Oyun gruplarında, okulda, askerde sıkı bir sosyal kontrol mekanizması, kalıcılığı sağlamak üzere etkili bir şekilde çalışmaktadır.

-Evlilikte, sünnetsiz bir eş düşünülemez.

***Klasik Yöntemle Veri Toplanan Söğüt 1981–1982 Araştırmasında
'Sünnet' Başlığının Tıpkı Aktarımı***

Erkek çocuğun yetişkin olmaya doğru ilk adımını simgeleyen sünnet, toplumumuzda törenler ve eğlencelerle kutlanan bir olgudur. Bu uygulamalar temelde aynı sebepten kaynaklanmakla birlikte birbirinden farklılıklar gösterir. Her yöre bu konuda kendine has bazı özellikler taşır. Söğüt'te sünnet, kendine özgü kuralları ve eğlencileri olan kültürel bir olgudur.

Her şeyden önce yörede sünnet olma çağının, ilkokul çağına denk düştüğü görüşünün yaygın olduğunu belirtmek gerekir. Ancak erkek kardeş sayısı bu kuralı bozabilir. Ve bir kaç erkek kardeşin birlikte sünnet olmasını sağlamak amacıyla gecikmelere göz yumulur. Son on yıldır görülen bir diğer özellik, sünnet törenin aileden ya da yakınlardan birinin evlilik töreni ile birlikte yapılmasıdır. Özellikle kırsal kesimde yeğlenen bu tutum sünnet yaşını etkileyen bir diğer faktör olmaktadır. Sünnet yaşında dikkat edilen bir diğer özellik çocuğun kendini bilecek yaşlarda olmasına özen gösterilmesidir. Ayrıca tek çocuğun sünnet edilmesi gerektiğinde ise aynı anda bir horoz kesilir.

Sünnet gününün belirlenmesiyle birlikte hazırlıklar da başlar. Çocuğa özel sünnet giysileri ya da takım elbise, gömlek, şapka, şapkanın yanına takılan gelin teli, pelerin ve kurdele satın alınır. Gelin teli aynı zamanda sünnete davet anlamını taşır. Davet edilmek istenen kişiye sözlü olarak davet edildiği söylenir ve kanıtı olarak da gelin teli verilir. Davet özel olarak bastırılmış davetiyelerle de yapılmaktadır.

Sünnetten bir kaç gün önce sünnet yatağının hazırlıklarına başlanır. Evin uygun bir odasına konulan karyolanın yaslandığı duvara halı çakılır. Tavan eskiden kalma dantelalı bir çarşafı kaplanır. Karyolanın dört köşesinden bağlanan ipler tavandan yatağa iğne oyalı krepler ve örtülerle tek ya da çok renkli olmak üzere süslenir. Özel olarak hazırlanan çarşaf, yorgan ve yastıklarla yatağın hazırlanması tamamlanır.

Sünnet düğünü genel olarak Cumartesi günü gecesine denk getirilen ‘sünnet kınası’ ile başlar. Bu gece çocuğun eline kına yakılır. Onunla birlikte geceye katılan kadınlarda ellerine kına yakarlar. Daha sonra eğlentiler düzenlenir. Bu geceye erkekler katılamaz. Sünnet kınasının sabahında çocuk giydirilir ve akraba çocuklarıyla birlikte davetli erkekler tarafından hamama götürülür. Oradan da söylenen ilahiler eşliğinde, konvoy halinde eve dönülür. Evde dua edildikten sonra kasaba merkezinde akrabalarla Ertuğrul Gazi ziyaret edilir. Köylerde ise ‘seğmen alayı’ olarak isimlendirilen genç-yaşlı erkeklerin katıldıkları toplu bir grup eşliğinde çocuk köyde gezdirilir. Bu gezinti sırasında çocuk bir atın üzerine bindirilmişdir. Gezintinin son durağı evdir. Ancak eve gelindiğinde çocuk arabadan ya da attan inmeden önce babasından, anne ve babasının babasından dilekte bulunur. Bu dileği karşılığında kendisine çeşitli bağışlarda bulunulur.

Eve giren çocuk önce müzik eşliğinde oynatılır, sonra üzerindeki giysiler çıkartılarak sünnet entarisi giydirilir. Bunun sonrasında ise dua ve

tekbir sesleri arasında sünnet olayı gerçekleştirilir. Yatağına yatırılan çocuk bir süre dinlendirilir. Bu arada eve gelen konuklara ikramda bulunulur. Bu ikramlar ya çorba, et, pilav, meyve veya sütlaçtan oluşan yemektir ya da kuru pasta, çay veya meşrubattır. İkrâm sonrasında önce erkekler sonra da kadınlar sırayla yatağında yatan çocuğa geçmiş olsun diyerek para ve armağan verirler. Daha sonrada mevlit okutularak düğün sona erdirilir.

Yörede eğlenti olarak yapılan sünnet düğünlerinin yanı sıra yalnızca mevlit okutularak yapılan sünnet törenlerine de rastlamak mümkündür. Ayrıca başta da belirtildiği gibi evlenme törenleriyle birlikte yapılan sünnet düğünleri de bulunmaktadır (Akkayan ve Aydın, 1983: 67-68).

Bazı Özellikler Eşliğinde Sayılara Dayalı Söğüt'te Sünnet (1983)

Yukarıda sunduğumuz, 'Klasik Yöntemle Veri Toplanan Söğüt 1981–1982 Araştırmasında 'Sünnet' Başlığının Tıpkı Aktarımı:' ile Bazı Özellikler Eşliğinde Sayılara Dayalı Söğüt'te Sünnet (1983): başlıkları altındaki bilgi ve sayısal veriler birlikte ele alındığında bir çelişki olmadığı hemen görülmektedir. Ancak, aktarılan seçilmiş, özet sayısal veriler daha doyurucu ve yaşanan sosyo-kültürel gerçeğin dinamizmini anlatmaktadır. Dinamizmi vurgulayan veriler, sosyal bilimlerde doyurucu veri anlamına gelmektedir. Yöntem başlığında da özetlediğimiz gibi değişme yönünü, dinamizmin kaynağını, ne değiştiğini, ne yönde değiştiğini vb. bilinmesi gereken noktaları anlatmaktadır. Bu yönüyle, akademik olarak değerli veri grubunu oluşturmaktadır.

Şimdi çok ayrıntıya girmeden, sayıların işaret ettiği birkaç noktayı örnek olarak vurgulayarak, diğerlerini okuyucuya bırakacağız. Söğüt'te sünnet olma yaşı ile kent deneyimi arasında bir ilişki olduğu açıkça

gözükmektedir. Kırsal alanda daha erken yaşlarda sünnet uygulaması yapılmaktadır. Kentsel yaşam deneyimi, kırsal kökenlilerin tercihlerini etkileyecek ve çocuklarını daha ileri yaşlarda sünnet ettirme eğilimine gireceklerdir. Sünnet olma yaşının tek yaşlara rastlamasının makbul olduğu noktasındaki ısrar gene kırsal geleneğin iyi doğru ısrarının bir göstergesidir ve bu da zaman içinde değişecektir. Birden fazla kişinin (çocuğun) aynı düğün dernek içinde sünnet edilmesi kentsel bir tutum olup en azından ekonomik zorunluluklar bu konuyu etkilemektedir. Sünnet düğünü ile ilgili kararlarda çekirdek aile ünitesini kentleşme öne çıkarmakta, çekirdek ailenin yakın akrabalarından mesafe olarak daha uzakta olması da bu konuda farklı bir etken konumuna girmesini sağlamaktadır. Tabii, aynı konudaki geleneksellik boyutunun muhafazasını kırsal alanın yaptığı da açıkça gözükmektedir. Sünnet geleneğinin eğlence boyutunun yaygınlığı yanında, inanç dünyasının değerleri ile eşleştiğini hemen söyleyebiliriz. Zaman içinde inanç değerlerinin eğlence boyutunu etkileyeceğini ve bu değerlerin makbul saydığı ağırlama tercihlerinin öne çıkacağını belirtebiliriz. Kuşkusuz, teknoloji her zaman ve her yerde insanı etkiler, öncelikle de değişmeye açık grupları daha kolay etkiler. Kentli deneyiminin bu konuda özel bir anlamı vardır. Söğüt'te de yaşananları belgelemek gelecek yıllara anıları ve mutlulukları taşımak arzu edilmekte, görsel teknoloji bu yönüyle arzuların gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Sayılar Eşliğinde Söğüt'te Sünnet (1983)

	Söğüt İlçe M. Genel Toplam (N=55)	Söğüt'te Yaşayan Söğüt Doğumlu (Söğüt'lü) (N=23)	Söğüt'te Yaşayan Söğüt Köy Doğumlu (N=16)	Söğüt'te Yaşayan Diğer Yerleşmelerde Doğulanlar (N=16)
Sünnet Yaşı (mdn.)	7,1	8,0	6,5	8,0
Tek yaşlarda sünnet olm. %si.	54,5	47,8	68,8	50,0
Birden fazla kişinin birlikte Sünnet olma %si.	70,3	78,6	75,0	54,5
Sünnetin Ağustos'ta Yapılma %si.	32,4	21,4	25,0	54,5
Sünnetin Eylül'de Yapılma %si.	18,9	28,6	8,3	18,2
Karar verenin Anne-baba olm. %si	59,5	57,1	50,0	72,7
Karar verenin Anne-baba ve Diğerlerin olm. %si	21,6	14,3	33,3	18,2
Sünnet Düg. evde yapılma %si.	77,8	78,6	72,7	81,8
Sünnet kıyafeti alma %si.	94,6	100,0	91,7	90,9
Davetiye bastırma %si.	73,5	53,8	72,7	100,0
Sün. öncesi çocuğun gezdirilme %si	89,2	92,9	83,3	90,9
Sünnetin 2 ve fazla gün sürme %si	82,9	76,9	100,0	72,7
Sünnet Yatağını süsleme %si	97,3	100,0	100,0	90,9
Yatak odasını süsleme %si	89,2	85,7	91,7	90,9
Cumartesi-Pazar sünnet düğ. yap. %si	73,0	71,4	75,0	72,7
Düğünlülük (Mevlitsiz) Sün. Yap. %si	19,4	15,4	25,0	18,2
Düğünlülük ve Mevliitli Sün. Yap. %si	55,6	61,5	58,3	45,5
Mevliitli (Eylencesiz) Sün. Yap. %si	25,0	23,1	16,7	36,4
Aşçı tutma %si	43,2	50,0	41,7	36,4
Sünnet öncesi ikram %si	56,8	64,3	66,7	36,4
Mal bağışlama %si.	21,6	21,4	16,7	27,3
Para takma %si.	97,3	92,9	100,0	100,0
Çalgı-çengi tutma %si.	60,9	57,1	60,0	66,7
İçki içilme %si.	57,1	66,7	77,8	16,7
Sünnet Kınası yapılma %si	78,4	71,4	91,7	72,7
Sünnet kınasında eğlence yapma %si.	70,3	64,3	75,0	72,7
Fotoğraf çekme %si.	67,6	71,4	50,0	81,8

Böyle kısa bir açıklama ve yorum yaparak bu başlık altında söylenebilecekleri noktalamak istiyoruz. Bir sunu ve makale sınırları aşmamak için de, kısaca Söğüt'te Sünnet başlığının bir kaç sistematik noktasına açıklık getirerek konuyu bağlamak istiyoruz. Burada özetle anlatmaya çalıştığımız sayısal verinin gücüdür. Araştırmada 230 ayrıntılı tablo bulunmaktadır (Bayık, 1985), aktarılan sayısal veri ise var olanın çok

küçük bir parçasıdır. Sayısal veriyle çalışmak için de sayıyı sevmek ve konuyu bu açıdan bilmek gerekmektedir.

Şimdi kısaca, Söğüt'te Sünnet'in (1983); Sünnet Gününden Önce, Sünnet Günü ve Sünnet Gününden Sonra yapılanlara çok kısaca değinelim.

Sünnet Gününden Önce Yapılanlar

Karar verme:

-Karar Verenler: Baba-anne, yalnız baba, baba-anne-büyük baba-büyük anne, diğer yakınların oransal dizilişi bu şekindedir.

-Verilen Kararlar: Sünnetin yapılacağı yıl-ay-gün; buna bağlı olarak çocuğun sünnet yaşı; birlikte sünnet olacaklar; alınacak giysiler; sünnet töreninin nerede, nasıl, yapılacağı; kimlerin çağrılacağı, çağrılma şekli; yatağın süslenmesi; kına gecesi; yapılacak ikram, eğlence vb. uzun ve zahmetli bir hazırlık dönemine ihtiyaç gösteren faaliyetler zinciridir.

-Kararları Etkileyen Bazı Faktörler: Evlilik düğünü, hacı pilavı (hacca gidecekler için verilen yemekli davet), bir yakının sünnetiyle birleştirilme eğilimi; yaşlı yakınları mürüvvet görme arzusu vb. çok farklı görünümde olan, ortak payda olarak harcamaların ağır yükünü hafifletme esasına dayanan çözüm yollarıdır.

Sünnet Çocuğu ve Yetişkinlere Alınan Giysiler: Bu harcama kaleminde ailenin ekonomik gücü çok öne çıkar. Arzulanan sünnet çocuğunun elbise, pelerin, gömlek, şapka vb. tam takım sünnet kıyafetiyle donanmasıdır. Tören günü anne, baba, kardeş hatta tüm yakınları temiz pak, mümkünse yeni giysilerle şenliğe katılmalarıdır.

Sünnet Yatağının Hazırlanışı: Bu safha evde sünnet töreni yapma eğiliminin ağır bastığı Söğüt'te özel bir ilgi odağı görünümündedir. Günlük

yaşantının sürdüğü mekana, her günkü görünümünden farklı bir albeni kazandırmak gerekmektedir. Bu görev başta anne olmak üzere yakın kadın akrabalara ve komşu kadınlarına düşer. Sandıklarda duran işlemeli, renkli, albenisi yüksek her unsur burada kullanılır. Bu işlemler yapılırken sünnet olacak çocuk da psikolojik olarak hazırlanmaktadır.

Kimlerin Törene Çağrılacağı ve Çağırılma Şekli: Sünnet törenine geleneksel yöntemle çağrı yapmak en yaygın davranış kalıbıdır. Sözlü yapılan bu çağrı sırasında küçük bir kına paketi vermek yaygındır. Erkeklerin çağrılması kahvede yapılan sözlü duyuru ile olur. Basılı davetiye ile yapılan davetler de sayıca hızla artmaktadır.

Yapılacak İkrâm ve Hazırlanışı: Arzulanan, yemekli, eğlenceli sünnet töreni düzenlemektir. Ekonomik güç zorlanarak, etli yemek, pilav, tatlı ve meyveli, zengin bir menü sunulur. Yemekleri ailenin ve yakın akrabaların kadın üyeleri hazırlar. Aşçı tutarak bu geniş çaplı organizasyonun kalitesini arttırmakta sıkça başvurulan bir yoldur.

Kına Gecesi: Kadınların katıldığı, sünnet düğününden bir önceki gece düzenlenen, eğlence ve kına yakma töreniyle öne çıkan bir uygulamadır. Sünnet olarak, erkeklığe adım atacak erkek çocuğu o güne kadar kaç göç olmadan girip çıkabildiği kadın grubundan erkeklerin yanına uğurlanış törenidir.

Sünnet Günü Yapılanlar

Erkek Hamamına Gitmek: Hamama gitmek geleneksel bir davranış kalıbıdır. Sünnet gününe kadar, hep ağırlıklı günlük yaşamını kadınların yanında sürdüren erkek çocuk, artık erkek grubunun en genç temsilci

olmaktadır. Yalnız erkeklerin gittiği ‘erkek hamamına’ bir erkek olarak giderek, ciddi bir eşiği aşmaktadır. Sünnet düğünü sonrasında, kadınlarla olan mesafeli duruşu belirginlik kazanırken, erkeklere has rolleri uzmanca yapmanın yollarını yakalamaya çalışacaktır.

Gezinti Yapma ve Ertuğrul Gazi Türbesini Ziyaret: Söğütülüler için Ertuğrul Gazi Türbesi çok önemlidir. Önemli bir günde, bu önemli makamın ziyareti kadar anlamlı bir davranış olamaz. Sünnet olacak çocuk, kendinin başrollerde olduğu kalabalık bir grupla Türbe’ye gitmenin heyecanını yaşayacaktır. Ayrıca köklerini hatırlamanın önemini şuuraltına yerleştirecektir.

Eve Geliş ve Konuklara İkram Yapılması: Geleneksel yapıda at, daha sonra otomobil konvoyu ile yapılan eğlenceli gezi ve ziyaret sonrası eve geldiği zaman, çocuk sünnet entarisi giyerek son hazırlıklarını yaparken, gezintiye katılan veya doğrudan eve gelen misafirlere hazırlanan yemekler ikram edilmeye başlanır. İkram sünnet operasyonundan önce başlayabileceği gibi, hemen operasyondan sonra da yapılabilir.

Sünnet Operasyonu ve Sünnetçi: Sünnetçi ile genel olarak karar mekanizmasında başrolü üstlenen erkek görüşür, ödenecek parayı da bu kişi öder. Sünnetçiyi tanıyan birisi varsa onun aracılık etmesi istenebilir. Sünnetçinin bilinen, mahir, işinin ehli olması arzu edilir. Sünnet operasyonu sırasında çocuğu yakınlardan bir erkek tutar. Tutan kişi sünnetçinin yardımcısı bile olabilir.

Geçmiş Olsun Dileklerini Sunma: Bağış, Takı ve Hediye Vermek: Bağış sünnet öncesi geziden dönen çocuk at veya otomobilden inmeden, babasından, anne ve babasının babalarından kendisine sözlü olarak taşınmaz mülk bağışında bulunmasını istemesi öğretilir. Bağış yapanlar birinci derece kan bağı ile ilintili kişilerdir. Diğer konuklar sünnet operasyonundan biraz

sonra çocuğu yatağında önce erkekler, sonra kadınlar ziyaret eder ve başta para ve altın olmak üzere armağanlar veririler.

Yapılan Eğlence: Sünnet sonrası eğlence başlar, zamanla doruğa ulaşır. Çalgıcı, çengi tutulmuşsa bunlar coşkuyu arttırır. Eğlence sırasında yeni gelenlere ikram sürer. Erkeklerin alkollü içki içmeleri de söz konusudur. Eğlenceyi yönlendirenler genelde genç kız ve delikanlılardır.

Fotoğraf Çekme: Sünnet düğününü fotoğraflamak için fotoğrafçı ile anlaşma yapılabildiği gibi yakınlardan bu işi yapabilecek birisi de bu görevi üstlenebilmektedir. Fotoğrafla bu mutlu günün belgelenmesi artık olmazsa olmazlar arasındadır.

Sünnet Gününden Sonra Yapılanlar

Mevlit: Okutulan mevlit, sünnet yatağı bozulurken, yaklaşık düğünden 15 gün sonra yapılması en sık rastlanan bir davranış kalıbıdır. Çocuk sünnet edilirken mevlit okutanlara da rastlanılmaktadır. Mevlitli sünnet düğününü ‘Peygamberimizden kalan adet olarak’ gerekçelendirenler vardır. Din adamlarının eğlence yerine, dini ritüeli mevlitle öne çıkaran telkinleri hızla yayılmaktadır.

Takılanların Değerlendirilmesi: Toplanan para, takılar yapılan masrafın bir miktar paylaşımıdır. Daha önce yapılan düğünlerde verilen armağanların eşdeğer olarak geri dönüş mekanizmasıdır. Toplanan maddi eder çocuk için ileride saklanmak üzere değerlendirildiği gibi, yapılan masrafın altından kalkmak için de kullanılabilir.

Sünnet inanç sistemiyle bütünleşen köklü bir gelenek olmasının yanında, önemli bir ekonomik organizasyon özelliği de taşımaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik- kültürel birikimi burada bazı olamazsa olmazları da gündeme getirecektir. Üst sosyal statü gruplarının üyeleri, akraba tanıdık

dışında daha geniş grupların katılımını organize eder, büyük şöenler düzenler, gösterişin hissedilmesi için ciddi ekonomik harcama yaparlar. Onlar için sünneti yapacak kişiye ödenenden, çocuğun giydirilmesine, gezinti alayının düzenlenişinden, yapılan mal bağışına kadar her ünite ekonomik olarak hatırı sayılan boyuttadır. Kısaca ailenin konumu harcamaların sınırını belirlese de her sünnet töreni yapan aile kendi bütçesine göre ciddi ödemeler yapar. Sektörleşen alanda, sünneti yapandan, giyim kuşam satana, yiyecek içecek satandan, aşçıya ve nihayet din adamına kadar uzun bir liste bu dağıtımdan maksimum pay almak için sıradadır. Sünneti, üst kurumlarla ilintilendirilen örneklerin sayısı az ise de zaman içinde artmaktadır. Ekonomik boyutlu devlet organizasyonu ile ilişkili örnekleri olan toplumlar gibi (Kottak, 1994: 308), burada da ilk kıpırtılar oluşmaktadır.

Yapılan Masrafın ve Borcun Kapatılması: Sünnet düğününün tam olarak bitmesi, aile içindeki gündemden çıkıp, anılar arasına girmesi, yapılan ödemelerin ve varsa borçların kapatılması ile gerçekleşir. Burada çocuğa takılanlar yardımcı olabildiği gibi, birinci derece yakınların da katkıları olabilir. Yapılan masrafı, borçlanarak zaman içinde taksitlendirerek ödeyenler de vardır.

Sonuç ve Öneriler

Göç edenler yalnız geldikleri yöreden etkilenmez, aynı zamanda geldikleri yöreyi etkilerler. Söğüt'te Sünnet verileri de bu çıkarımı doğrulamaktadır.

Göçmenler, geldikleri yörenin kültür ünite ve kalıplarını yanlarında taşıma işlevi yanında, kaynak göç noktasıyla olan ilişkilerini sürdürdükleri için çift taraflı yayılma (difüzyon) işlevinin aktörleridir.

Kültürel temas, göç edenler üzerinde kültürleme (akültürasyon) sürecini başlattığı gibi, göç edilen yörenin yerli halkı üzerinde de kültürleme (akültürasyon) sürecini başlatır.

Etkileşim iki yönlüdür. Etkileşimin derecesi, istek, dilek, arayış, kolaylık, pratiklik vb. tarafları tatmin ile ilgilidir. Hangi yön bu arayışları cevaplamada ön plana çıkarsa hafif veya ağır (akültürasyon) süreci o yönde işler.

Kültür dinamiktir. Gelenekler de dinamiktir. Değişme olur, durdurulamaz.

Yumuşak kültür üniteleri, kolay değişir. Sert kültür üniteleri, değişmeye direnir.

Serbest kültür değişmesi yavaş ve aksaklık yaratmadan, ahenkli gerçekleşir. Zorunlu (güdümlü) kültür değişmeleri hızlı gerçekleşebilir, ancak aksaklık yaratabilir, uyumsuzluğa neden olabilir.

Söğüt'te Sünnet geleneği de dinamiktir. Değişmektedir. Söğüt Sünnet geleneğinde öncelikli değişen, yumuşak kültür üniteleridir.

Genel olarak bütün geleneksel davranışlarda, özel olarak sünnet geleneğinde zaman içinde gerçekleşen değişmeler üzerinde durulmalı, yaşamın gerçekleriyle bağdaşmayan ve/ya sanal nedenlerle rasyonel olmayan bir yola giriliyorsa bu noktalar saptanmalı, bunların zaman içinde getireceği olumsuzluklar, çelişkiler, maliyet vb. faturalar artmadan önlenmelidir.

Kaynakça

Arsebük, Güven (1995) *İnsan ve Evrim*, İstanbul: Ege Yayınları.

Akkayan, T. ; Aydın, M.H. (1983) *Ertuğrul Gazi'den Bugüne Söğüt*, İstanbul: Yenilik Basımevi.

- Bayık, F. (1985) *Söğüt'te Sünnet*, Basılmamış İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Lisans Bitirme Çalışması, İstanbul.
- Beals, Ralph L.; Hoijer H. (1965) *An Introduction To Anthropology*, New York: The MacMillan Com.
- Erdentuğ, Mermin (1955) “Bugünün İptidailerinde ‘Mutilasyon’ Sakatlama Pratiği ve Mahiyeti Hakkında”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*.
- <http://www.geocities.com/fathermagsunnet.htm?200714> 14.02.2007
- <http://www..kuraldisi.com/sunnet.htm> 26.11.2006
- Kelso, A.J. (1974) *Physical Anthropology*, Philadelphia: J.B.Lippincott Company.
- Kottak, C. Phillip (1994) *Anthropology The Exploration of Human Diversity*, New York: McGraw-Hill,Inc.
- Lewin, Roger (1995) *Modern İnsanın Kökeni*, Ankara: Tübitak.
- Özbek, Metin (1979) *İnsan ve Irk*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Saran, Nephana (1993) *Antropoloji*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.